

Zerwanie z tradycją czy ciągłość kultury, czyli o *Herostratesie* Jana Lechonia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Maria Janion, *Zmierzch paradygmatu*, [w:] tejże, *Czy będziesz wiedział, co przeżyłeś?*, Gdańsk 2000, s. 5–6.
- Źródło: Jan Lechoń, *Herostrates*, [w:] tegoż, *Poezje*, oprac. Roman Loth, Wrocław 1990, s. 3–5.
- Źródło: Jerzy Kwiatkowski, *Dwudziestolecie międzywojenne*, Warszawa 2008, s. 7.

Zerwanie z tradycją czy ciągłość kultury, czyli o *Herostratesie* Jana Lechonia

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości było momentem przełomowym zarówno z powodów politycznych, społecznych, jak i kulturowych. Przed polskimi twórcami stało zadanie stworzenia nowej sztuki i literatury. Konieczne było zajęcie stanowiska wobec twórczości artystów minionych wieków. Szczególną rolę odegrała tu tradycja romantyczna.

Twoje cele

- Zinterpretujesz wiersz Jana Lechonia *Herostrates*.
- Zestawisz ideały literatury romantycznej i międzywojennej.
- Nazwiesz problemy i wyzwania stojące przed literaturą po odzyskaniu niepodległości.

Przeczytaj

O autorze

Jan Lechoń to pseudonim twórczy, tak naprawdę poeta nazywał się Leszek Serafinowicz. Studiował polonistykę w Warszawie, na której poznał swoich przyszłych redakcyjnych kolegów. Współpracował przy tworzeniu „Pro Arte et Studio”, z którego później wyłonił się „Skamander” – czasopismo jednej z najważniejszych grup poetyckich międzywojnia. Wstępna faza jego twórczość wiązała się z aktualnymi wydarzeniami – uprawiał **satyrę** polityczną. Sławę przyniósł mu wydany w 1920 roku *Karmazynowy poemat* – złożony zaledwie z siedmiu wierszy. Został on pozytywnie przyjęty przez krytyków, jednak sam poeta wspominał, że praca nad tomikiem była dla niego uciążliwa.

Jan Lechoń

Źródło: domena publiczna.

*Mój wysiłek, nie powiedziałbym świadomy, ale podświadomy, aż do wydania „Karmazynowego poematu” polegał na pokonaniu banalności (...). To mnie skłoniło do tego, żeby starać się być jak najmniej grafomanem, to znaczy pisać jak najmniej. Wierzę w tego demona i doświadczyłem w bardzo przykry sposób jego na mnie wpływu (...). Sprowadzał na mnie stan pewnej choroby psychicznej, czy nerwowej. W tym stanie napisałem moje dwa pierwsze tomy – opowiadał na antenie Radia Wolna Europa o okolicznościach powstania *Karmazynowego poematu*.*

Tradycja literacka

Tradycja literacka to całokształt doświadczeń literackich przeszłości, które sumują, porządkują i hierarchizują doświadczenia, czyniąc z nich składnik literatury danego czasu. W jej obręb wchodzi utwory literackie, będące wzorami rozwiązań artystyczno-ideowych oraz zespoły norm literackich. Na te normy składają się zasady dotyczące budowy dzieła literackiego, konstruowania poszczególnych gatunków, stylów literackich czy systemów wersyfikacyjnych.

Utwór literacki, jako konstrukcja, nosi w sobie historię. Odpowiadając na pytania: co i w jaki sposób przeniknęło do określonego utworu literackiego, jakie były kryteria wyboru, możemy stwierdzić co dla danego okresu było cenne, co sprzyjało kształtowaniu oblicza literatury epoki. Okresy późniejsze czerpią elementy wybrane, przeprowadzają selekcję.

Niektóre z tych elementów nadal wykazują taką siłę żywotną, że kształtują twórczość pisarzy należących do epok następnych, często stają się dla nich wzorem.

Michał Głowiński w artykule *Tradycja literacka: próba zarysowania problematyki* („Przegląd Humanistyczny” 1959, tom 3, nr 3 (12), s. 49–69) wskazuje na sposoby przenikania tradycji literackiej do współczesnego pisarstwa. Pewne ukształtowane w przeszłości zjawiska, przynależne do okresu dziejów literatury, w którym powstały, pozbawione zostają rodowodu, stają się wartością ogólną. Na przykład Jan Kochanowski ukształtował nowoczesną formę wiersza sylabotonicznego, który stał się ogólnie obowiązującą normą techniczną. Traktowany przez pisarzy kolejnych epok jako coś powszechnego i naturalnego, zatracił znamiona indywidualnego „wynałazku”. Pojawiał się u reprezentantów różnych poetyk, a nawet tych, których stosunek do twórczości Kochanowskiego był zupełnie obojętny. Każda epoka literacka, tworząc model przeszłości literackiej, przypisuje utworom, pisarzom, kierunkom nowe znaczenie, jedne traktuje jako wartościowe, inne pomija. Niektórzy poeci wydobywani są z mroku dziejów, tak było w przypadku C.K. Norwida czy B. Leśmiana. Tradycją literacką są te pierwiastki, które aktywnie kształtują współczesną praktykę pisarską, które stają się składnikiem nowego układu historycznoliterackiego, nie tracąc jednak znamion swej właściwej przynależności. Ulegają przekształceniom, łączą się z elementami nowymi. Cechą charakterystyczną tradycji literackiej jest aktywność strony biorącej, nie ten jest czynny kto wpływa, lecz ten kto wpływu doznaje. Proces kształtowania się tradycji polega więc zawsze na wyborze, a nigdy na całkowitej rekonstrukcji. Pisarz współczesny może przejmować z przeszłości rozmaite elementy. Mogą one dotyczyć wybranych problemów ideowych, rozwiązań formalnych (gatunek i styl). Gatunek literacki jest zjawiskiem o dużym stopniu ciągłości, ponadto stanowi zespół określonych konwencji, norm i dyrektyw. Pisarz może więc przejmować zarówno gotowe formy, jak i określone instrukcje dotyczące formy. Zwracający się ku przeszłości pisarz może czerpać wzory na dwa sposoby. Przejąć i od nowa wprowadzić w życie zasady konstrukcyjne, według których powstały konkretne formy gatunkowe. Stosując stare zasady we wszystkich warstwach dzieła literackiego, przekształcić je i wmontować w nowy kontekst literacki. Taki stosunek do tradycji jest stosunkiem twórczym. Pisarz może też przejąć ukształtowane i „zamknięte” formy, konwencje literackie, wykształcone przez dany prąd obrazy, zestawienia metaforyczne, styl. Takie przejęcie konwencji otwiera dużo mniejsze możliwości, gdyż powiela chwytły dawno zastosowane i wyeksploatowane.

Lata zaborów były trudnym okresem dla polskiej literatury, zaborcy starali ograniczać jej oddziaływanie. W 1918 roku po odzyskaniu niepodległości kluczowe stało się pytanie, jaka ma być nowa polska literatura. Czy, tak jak w romantyzmie i pozytywizmie, służyć ideom narodowowyzwoleńczym, pracy organicznej czy pracy u podstaw? Wraz z początkiem XX wieku i prądami, które przyniosła Młoda Polska, wróciło pytanie o sztukę dla sztuki. Dwudziestolecie międzywojenne to, z jednej strony, czasy entuzjazmu i optymizmu po odzyskaniu niepodległości, ale z drugiej, niepewności, buntu, niepokoju i pesymistycznych

nastrojów. *Herostrates* Jana Lechonia wpisuje się w ten drugi nurt polskiej literatury czasów międzywojennych.

((Jan Lechoń

Herostrates

Czyli to będzie w Sofii, czy też w Waszyngtonie,
Od egipskich piramid do śniegów [Tobolska](#)
Na tysiączne się wiorsty rozsiadła nam Polska,
Papuga wszystkich ludów – w cierniowej koronie.

Kaleka, jak beznodzy żołnierze szpitalni,
Co będą ze łąą wieczną chodzili po świecie,
Taka wyszła nam Polska z urzędu w powiecie
I taka się powłokła do robót – w kopalni.

Dziewczyna, na matczyne niepomna przestrogi,
Nieprawny dóbr [sukcesor](#), oranych przez dzieci,
Robaczek świętojański, co w nocy zaświeci,
Wspomnieniem dawnych bogactw żyjący ubogi.

A dzisiaj mi się w zimnym powiewie jesieni,
W szeleście rdzawych liści, lecących z kasztanów,
Wydała kościotrupem spod wszystkich kurhanów,
Co czeka trwożny chwili, gdy ciało odmieni.

O! zwalcieź mi Łazienki królewskie w Warszawie,
Bezduzne, zimnym rylcem drapane marmury,
Pokruszcie na kawałki gipsowe figury,
A [Ceres](#) kłosoñołą utopcie mi w stawie.

Czy widzisz te kolumny na wyspie w teatrze,
Co widok mi zamknęły daleki na ścieżaj?
Ja tobie rozkazuję! W te słupy uderzaj
I bij w nie, aż rozkruszysz, aż ślad się ich zatrze.

Jeżeli gdzieś na Starym pokaże się Mieście
I utkwi w was [Kiliński](#) swe oczy zielone,
Zabijcie go! – A trupa zawleczenie na stronę
I tylko wieść mi o tym radosną przynieście.

Ja nie chcę nic innego, niech jeno mi płacze
Jesiennych wiatrów gędzba w półnagich badyłach;
A latem niech się słońce przegląda w motylach,
A wiosną – niechaj wiosnę, nie Polskę zobaczę.

Bo w nocy spać nie mogę i we dnie się trudzę
Myślami, co mi w serce wrastają zwątpieniem,
I chciałbym raz zobaczyć, gdy przeszłość wyżeniem,
Czy wszystko w pył rozkruszę, czy... Polskę obudzę.

Źródło: Jan Lechoń, *Herostrates*, [w:] tegoż, *Poezje*, oprac. Roman Loth, Wrocław 1990, s. 3–5.

Poniższy tekst Marii Janion – współczesnej badaczki literatury – niech posłuży za kontekst do interpretacji wiersza Jana Lechońa *Herostrates*. Traktuje on o wpływie romantycznej koncepcji na XX-wieczne przeżywanie polskości.

((Maria Janion

Zmierzch paradygmatu

By ująć rzecz najogólniej – w ciągu prawie dwustu lat od epoki porozbiorowej poczynając, a na stanie wojennym i okresie po nim kończąc, w Polsce przeważał dość jednolity styl kultury, który nazywam symboliczno-romantycznym. Romantyzm właśnie – jako pewien wszechogarniający styl – koncepcja i praktyka kultury – budował przede wszystkim poczucie tożsamości narodowej i bronił symboli tej tożsamości. Dlatego nabrał charakteru [charyzmatu](#) narodowego. Stawiał drogowskazy i zaciągał warty na ich straży. Kanon romantyczny przechodził z pokolenia na pokolenie. Dość jednolita – mimo wszelkich odstępstw, znaczonych nieraz wielkimi nazwiskami twórców – kultura ta organizowała się wokół wartości duchowych zbiorowości, takich jak ojczyzna, niepodległość, wolność narodu, solidarność narodowa. Interpretacja tych wartości

posługiwała się kategoriami bądź **tyrtejskimi**, bądź **martyrologiczno-mesjanistycznymi**; współżyły one, czasem **antynomicznie**, czasem harmonijnie, w modelu kultury romantycznej. Dominującą rolę odgrywała tutaj literatura, tzw. sztuka słowa i wszystko właściwie służyło przekazowi jej uświęconych treści, jej patriotycznego posłannictwa. W tym zakresie też trzeba zwrócić uwagę na znaczenie literatury dramatycznej w romantyzmie oraz szczególny sens, jaki nadawano później jej interpretacjom teatralnym. Kultura romantyczna w naturalny sposób skupiała się na lekturze, na deklamacji, na słuchaniu, na pamięci, przekaz wizualny odgrywał w niej mniejszą rolę. Była to jednocześnie kultura wysoka i kultura popularna, „piosenkowa” zwłaszcza; na tym zasadzała się wielka siła jej oddziaływania na rozmaite warstwy społeczne. Wiek XIX w Polsce był domeną kultury romantycznej – mimo epizodu pozytywistycznego, którego twórcy też w końcu pozostawali pod silnym wpływem romantyzmu, a zwłaszcza jego rozumienia misji literatury jako służby narodowej. Ale romantyzm w Polsce bynajmniej nie skończył się, jak w większości krajów europejskich, wraz z wiekiem XIX.

Źródło: Maria Janion, *Zmierzch paradygmatu*, [w:] tejże, *Czy będziesz wiedział, co przeżyłeś?*, Gdańsk 2000, s. 5–6.

Słownik

antynomia

(gr. *anti* – przeciw, naprzeciw, *nómos* – prawo) sprzeczność między dwoma wykluczającymi się twierdzeniami, z których każde wydaje się prawdziwe i uzasadnione; paradoks; sprzeczność logiczna np. wolność jest przyjęciem konieczności

charyzma

(gr. *chárisma* – dar) cechy osobowości i charakteru, które czynią daną osobę wyjątkową na tle społeczeństwa i pozwalają na zjednywanie sobie ludzi oraz kierowanie nimi

insurekcja kościuszkowska

powstanie narodowe przeciw Rosji, a następnie przeciw Prusom, rozpoczęte 24 III 1794, zakończone 16 XI 1794

martyrologia

(łac. *martyr* – męczennik) cierpienie, męczeństwo narodu lub wyznawców jakiejś religii

mesjanizm

(hebr. *mashiakh* – pomazaniec, ten, który wybawia) wiara w nadejście zbawiciela, który zbawi ludzkość; w literaturze polskiej pogląd wyznaczający narodowi polskiemu funkcję duchowego przywódcy i misję zbawienia ludzkości

satyra

(etrus. *satir* – mowa, mówić, łac. *satura lanx* – misa z owocami) utwór literacki ośmieszający lub krytykujący ukazywane w nim zjawiska, najczęściej wady ludzkie, stosunki społeczne, instytucje; ogół utworów mających na celu ośmieszenie, piętnowanie szkodliwych zjawisk, obyczajów, wad, stosunków społecznych. Satyra jest anonimowa, nie uderza w konkretne osoby, operuje wyolbrzymieniem, karykaturą, groteską i ukazuje świat w krzywym zwierciadle

tyrteizm

prąd literacki w poezji patriotycznej, zagrzewający do walki, opiewający czyny bohaterskie, którego nazwa ma rodowód antyczny, wywodzi się od greckiego poety Tyrteusza, tworzącego utwory nawołujące do bezkompromisowej walki za ojczyznę

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Na podstawie prezentacji wymień miejsca, do których odwołuje się Jan Lechoń w wierszu *Herostrates*. Określ ich znaczenie dla historii Polski.

Polecenie 2

Przyjrzyj się obrazowi Stanisława Kaczora-Batowskiego *Polonia Tryumphans*. Określ główne przesłanie obrazu.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz w tekście fragmenty dotyczące kontestacji tradycji, kultury i zastanego porządku rzeczywistości.

 czerwony

Czyli to będzie w Sofi, czy też w Waszyngtonie.
Od egipskich piramid do śniegów Tobolska
Na tysiączne się wiorsty rozsiała nam Polska,
Papuga wszystkich ludów - w cierniowej koronie.

Kaleka, jak beznodzy żołnierze szpitalni,
Co będą ze łzą wieczną chodzili po świecie,
Taka wyszła nam Polska z urzędu w powiecie
I taka się powlokła do robót - w kopalni.

Dziewczyna, na matczyne niepomna przestrogi,
Nieprawny dóbr sukcesor, oranych przez dzieci,
Robaczek świętojański, co w nocy zaświeci,
Wspomnieniem dawnych bogactw żyjący ubogi.

A dzisiaj mi się w zimnym powiewie jesieni,
W szeleście rdzawych liści, lecących kasztanów,
Wydała kościotrupem spod wszystkich kurhanów,
Co czeka trwożny chwili, gdy dało odmieni.

O! zwalcieź mi łazienki królewskie w Warszawie,
Bezduśne, zimnym rylcem drapane marmury,
Pokruszcie na kawałki gipsowe figury

A Ceres kłosonośną utopcie mi w stawie.

Czy widzisz te kolumny na wyspie w teatrze,

Co widok mi zamknęły daleki na ścieżaj?
Ja tobie rozkazuję! W te słupy uderzaj
I bij w nie, aż rozkruszysz, aż ślad się ich zatrze.

Jeżeli gdzieś na Starym pokaże się Mieście
I utkwi w was Kiliński swe oczy zielone,
Zabijcie go! - A trupa zawleczenie na stronę
I tylko wieść mi o tym radosną przynieście.

Ja nie chcę nic innego, niech jeno mi płacze
Jesiennych wiatrów gęźba w pólnagich badylach;
A latem niech się słońce przegląda w motylach,
A wiosną - niechaj wiosnę, nie Polskę zobaczę.

Bo w nocy spać nie mogę i we dnie się trudzę
Myślami, co mi w serce wrastają zwątpieniem,
I chciałbym raz zobaczyć, gdy przeszłość wyżeniem,
Czy wszystko w pył rozkruszę, czy... Polskę obudzę.

Ćwiczenie 2

Poniżej podano cytaty z tekstów romantyków, do których nawiązuje Jan Lechoń w *Herostratesie*. Połącz fragmenty wiersza Lechonia z fragmentami utworów, do których nawiązuje. Wstaw do tabeli tytuły i autorów tych wierszy.

Wersy pochodzące z <i>Herostratesa</i>	Cytat z tekstu romantycznego	Autor tekstu romantycznego
Tytuł tekstu romantycznego		

Ćwiczenie 3

Jaka jest funkcja nawiązań do narodowych mitów w wierszu Lechonia?

☐ demonstracja kunsztu literackiego

☐ całkowite zdegradowanie przeszłości

☐ wskazanie, że nie można żyć przeszłością

☐ ukazanie erudycji podmiotu lirycznego

☐ odwołanie się do tradycji kluczowej przy formowaniu się polskiego modelu patriotyzmu.

☐ ukazanie nieaktualności narodowych mitów i próba ich przewartościowania.

Ćwiczenie 4

Historycy literatury uznają wiersz Lechonia za utwór programowy nowej literatury. Napisz, co - według ciebie - kryje się pod tym stwierdzeniem.

Ćwiczenie 5

Które z poniższych twierdzeń są prawdziwe, a które fałszywe? Zaznacz właściwe odpowiedzi.

	PRAWDA	FAŁSZ
Wiersz składa się z dwóch części, które można wyodrębnić ze względu na temat.	☐	☐
Podmiot liryczny pochwała postawę Herostratesa.	☐	☐
Lechoń rozprawia się z narodowymi mitami i martyrologią narodową.	☐	☐
Wiersz ma wymowę rewizjonistyczną.	☐	☐
Lechoń ukazuje wartość poezji tyrtejskiej i patriotyzmu.	☐	☐
Herostrates wpisuje się w poetykę Skamandrytów, będąc pochwałą codzienności i prostoty.	☐	☐

Ćwiczenie 6

W której osobie wypowiada się podmiot liryczny? Podaj przykłady stosownych czasowników.
W jakim celu poeta wprowadza taki zabieg? Jak nazywamy taki typ liryki?

Ćwiczenie 7

Zaznacz określenia, które trafnie charakteryzują podmiot liryczny wiersza Jana Lechonia *Herostrates*.

☐ potępia Herostratesa

☐ jego postawa wobec tradycji jest niejednoznaczna

☐ wypowiada się tylko w swoim imieniu

☐ wyraża swój pogląd na literaturę

☐ polemizuje z tradycją romantyczną

☐ snuje refleksje nad zadaniem literatury po odzyskaniu niepodległości

☐ całkowicie odrzuca tradycję romantyczną

☐ wie, że całkowite zerwanie z tradycją to gest świętokradczy - gest Herostratesa

Ćwiczenie 8

Opisz stosunek podmiotu lirycznego do tradycji literackiej.

Ćwiczenie 9

Napisz, co według ciebie oznacza wers: „A wiosną niech wiosnę, nie Polskę zobaczę”.

Praca domowa

Stwórz notatkę na 70-100 słów, w której pokażesz, w jaki sposób Lechoń realizuje poetykę Skamandrytów.

Przygotuj pięciominutową wypowiedź dotyczącą zadań literatury kiedyś i dziś. Odwołaj się do tekstu Marii Janion *Zmierzch paradygmatu*.

Przygotuj się do klasowej dyskusji – zastanów się, czym dziś jest patriotyzm.

Dla nauczyciela

Autor: Małgorzata Kosińska-Pułka

Przedmiot: Język polski

Temat: Zerwanie z tradycją czy ciągłość kultury, czyli o *Herostratesie* Jana Lechonia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

33) wybrane wiersze następujących poetów: Bolesław Leśmian, Julian Tuwim, Jan Lechoń, Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, Kazimiera Iłakowiczówna, Julian Przyboś, Józef Czechowicz,

Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Gajcy;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- interpretuje wiersz Jana Lechonia *Herostrates*,
- porównuje ideały literatury romantycznej i międzywojennej,
- rozpoznaje i nazywa problemy i wyzwania stojące przed literaturą po odzyskaniu niepodległości.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- metoda pogładowa;
- rozmowa kontrolowana;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- praca z tekstem literackim.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego;
- analizowanie tekstów;
- samokształcenie.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica/ kartka papieru, pisak/kreda;
- karta pracy;
- kartki z cytatami.

Przebieg zajęć

Faza wprowadzająca

1. Uczniowie wspólnie tworzą kolaż z cytatów z wierszy i fotografii zatytułowany *Wiosenna radość*.
2. Uczestnicy zajęć zapoznają się z galerią, w której umieszczono daty wskazujące historyczne i literackie konteksty interpretacyjne wiersza Jana Lechonia *Herostrates*.
3. Uczniowie mówią o tym, kim byli Herostrates i Jan Kiliński. Następnie porównują kreacje Herostratesa i Jana Kilińskiego z koncepcją bohatera romantycznego. Rozpoznają i omawiają nawiązania w wierszu Jana Lechonia do bohatera IV części *Dziadów* Adama Mickiewicza.
4. Przedstawienie celu zajęć i podanie tematu.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie analizują wiersz Jana Lechonia *Herostrates*:
 - Zaznaczają w tekście fragmenty dotyczące kontestacji tradycji, kultury i zastanego porządku rzeczywistości.
 - Łączą fragmenty wiersza Jana Lechonia z fragmentami utworów, do których poeta nawiązuje.
 - Wypisują z wiersza *Herostrates* fragmenty, które dotyczą polskiej martyrologii narodowej, opisują Polskę i ukazują męczeństwo narodu polskiego.
2. Uczniowie udzielają odpowiedzi na pytanie, jaka jest funkcja nawiązań do narodowych mitów w wierszu Jana Lechonia.
3. Nauczyciel przytacza opinię historyków literatury, którzy uznają wiersz Jana Lechonia za utwór programowy nowej literatury. Prosi, by uczniowie napisali, co to stwierdzenie oznacza. Uczniowie dostrzegają, że utwór programowy to taki, który zawiera główne idee i koncepcje nurtu, epoki, grupy poetyckiej – często w formie postulatów.
4. Uczniowie uzasadniają stwierdzenie, że wiersz Jana Lechonia można uznać za manifest literacki, w którym poeta odcina się od tradycji romantyzmu i polskiej martyrologii. Poeta w wierszu zapisał myśl o odrodzeniu Polski, odrzuceniu kultu przeszłości, mierzeniu się z mitami narodowymi, próbie wypracowania modelu literatury po odzyskaniu niepodległości.
5. Uczniowie rozpoznają mechanizmy stworzenia liryki bezpośredniej (analizują formy czasowników i określają funkcje zastosowania ich w 1. osobie liczby pojedynczej).
6. Uczniowie charakteryzują podmiot liryczny wiersza Jana Lechonia *Herostrates*. Na podstawie tekstu opisują stosunek podmiotu lirycznego do tradycji literackiej (ambiwalencję postawy podmiotu lirycznego).

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel zapisuje na tablicy cytaty z wiersza *Herostrates* Jana Lechonia:

„*A wiosną niech wiosnę, nie Polskę zobaczę.*”

Uczniowie wyjaśniają sens sformułowania zawartego w cytacie.

2. Uczniowie odpowiadają na pytania:

- Co może symbolizować wiosna, a co Polska?
- Jakie znaczenie dla wymowy wiersza ma nawiązanie do mitu o Demeter i Korze?
- Jakie znaczenie dla wymowy wiersza ma czas jego powstania i historia Polski i Polaków?
- Jakie znaczenie dla wymowy wiersza ma pojęcie odrodzenia?

Zadanie domowe

Nauczyciel na podstawie e-materiałów formułuje polecenie pracy domowej do wyboru.

1. Zredaguj notatkę, w której uzasadnisz, w jaki sposób Lechoń realizuje poetykę Skamandrytów.

2. Przygotuj pięciominutową wypowiedź dotyczącą zadań literatury *kiedyś* i *dziś*. Odwołaj się do tekstu Marii Janion *Zmierzch paradygmatu*.

((Maria Janion

Zmierzch paradygmatu

By ująć rzecz najogólniej – w ciągu prawie dwustu lat od epoki porozbiorowej poczynając, a na stanie wojennym i okresie po nim kończąc, w Polsce przeważał dość jednolity styl kultury, który nazywam symboliczno-romantycznym. Romantyzm właśnie – jako pewien wszechogarniający styl – koncepcja i praktyka kultury – budował przede wszystkim poczucie tożsamości narodowej i bronił symboli tej tożsamości. Dlatego nabrał charakteru charyzmatu narodowego. Stawiał drogowskazy i zaciągał warty na ich straży. Kanon romantyczny przechodził z pokolenia na pokolenie. Dość jednolita – mimo wszelkich odstępstw, znaczonych nieraz wielkimi nazwiskami twórców – kultura ta organizowała się wokół wartości duchowych zbiorowości, takich jak ojczyzna, niepodległość, wolność

narodu, solidarność narodowa. Interpretacja tych wartości posługiwała się kategoriami bądź tyrtejskimi, bądź martyrologiczno-mesjanistycznymi; współżyły one, czasem antynomicznie, czasem harmonijnie, w modelu kultury romantycznej. Dominującą rolę odgrywała tutaj literatura, tzw. sztuka słowa i wszystko właściwie służyło przekazowi jej uświęconych treści, jej patriotycznego posłannictwa. W tym zakresie też trzeba zwrócić uwagę na znaczenie literatury dramatycznej w romantyzmie oraz szczególny sens, jaki nadawano później jej interpretacjom teatralnym. Kultura romantyczna w naturalny sposób skupiała się na lekturze, na deklamacji, na słuchaniu, na pamięci, przekaz wizualny odgrywał w niej mniejszą rolę. Była to jednocześnie kultura wysoka i kultura popularna, „piosenkowa” zwłaszcza; na tym zasadzała się wielka siła jej oddziaływania na rozmaite warstwy społeczne. Wiek XIX w Polsce był domeną kultury romantycznej – mimo epizodu pozytywistycznego, którego twórcy też w końcu pozostawali pod silnym wpływem romantyzmu, a zwłaszcza jego rozumienia misji literatury jako służby narodowej. Ale romantyzm w Polsce bynajmniej nie skończył się, jak w większości krajów europejskich, wraz z wiekiem XIX.

Źródło: Maria Janion, *Zmierzch paradygmatu*, [w:] tejsze, *Czy będziesz wiedział, co przeżyłeś?*, Gdańsk 2000, s. 5–6.

3. Przygotuj głos w dyskusji o tym, czym dziś jest patriotyzm.

Materiały pomocnicze

Słownik terminów literackich pod redakcją Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, Wrocław 2002 r.

Michał Głowiński, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, *Zarys teorii literatury*, Warszawa 1975 r.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium

Uczniowie mogą opracować na wzór umieszczonej w e-materiałach linii chronologicznej linię istotnych zjawisk w działalności Skamandra na tle pozostałych ugrupowań poetyckich dwudziestolecia międzywojennego.